

Міністерство освіти і науки України
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

**Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Серія: Педагогіка і психологія

№ 56 • 2018 р.

Вінниця

Ministry of Education and Science of Ukraine
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

SCIENTIFIC ISSUES

OF

Vinnytsia state M.Kotsyubynskyi pedagogical university

Section: Pedagogics and Psychology

№ 56 • 2018

Vinnytsia

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія
№ 56 • 2018 р.

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського від 26 грудня 2018 р. (протокол № 6)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Шахов В. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри психології і соціальної роботи; доктор педагогічних наук, професор (відповідальний редактор).

Акімова О. В. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри педагогіки і професійної освіти; доктор педагогічних наук, професор (заст. відповід. редактора).

Бондар В. І. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, директор Інституту педагогіки і психології; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Брилін Б. А. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, доктор педагогічних наук, професор кафедри ансамблевої гри та естрадного мистецтва.

Галузьяк В. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри педагогіки і професійної освіти; кандидат психологічних наук, доцент (відповідальний секретар).

Гуревич Р. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології і підготовки фахівців вищої кваліфікації; доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України.

Гусак П. М. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, завідувач кафедри соціальної педагогіки та педагогіки вищої школи; доктор педагогічних наук, професор.

Карпенко З. С. – Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології; доктор психологічних наук, професор.

Коломієць А. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи; доктор педагогічних наук, професор.

Лазаренко Н. І. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, ректор; кандидат педагогічних наук, доцент.

Мазур Пьотр – Вища Державна Професійна Школа м. Хелм, завідувач кафедри педагогіки, доктор габілітований, професор (Польща).

Ничкало Н. Г. – доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України.

Паламарчук О. М. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, завідувач кафедри психології і соціальної роботи; доктор психологічних наук, професор.

Сова Йозеф – Старопольська школа вища в м. Кельце; доктор габілітований, професор (Польща).

Сухомлинська О. В. – доктор педагогічних наук, професор, академік-секретар відділення теорії та історії педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Тарасенко Г. С. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, професор кафедри дошкільної і початкової освіти; доктор педагогічних наук, професор.

Шандор Палфі – Дебреценський університет, Гойдубесерменське відділення, доктор педагогічних наук (Угорщина).

Шурек-Борута Аліна – Університет Шльонський у Катовіце, керівник закладу суспільної педагогіки та міжнародної освіти; доктор габілітований, професор (Польща).

Яворська-Вітковська Моніка – Куявсько-Поморська вища школа в Бидгощі, декан відділу наук суспільних і філологічних; доктор габілітований, професор (Польща).

Літературний редактор: В.В. Богатько

Комп'ютерна верстка: Н.Р. Опушко

Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: 36. наук. праць. – Випуск 56 / Редкол.: В.І. Шахов (голова) та ін. – Вінниця: «Твори», 2018. – 243 с.

У збірнику вміщені наукові статті з актуальних проблем сучасної педагогіки та психології, в яких розкриваються питання дидактики, теорії і методики виховання, професійної освіти, соціальної педагогіки, порівняльної педагогіки, історії педагогіки, педагогічної психології.

Свідоцтво про реєстрацію КВ № 8412 видане Міністерством юстиції України 06.02.2004 р.

Збірник є науковим фаховим виданням (затверджено наказом МОН України № 1222 від 07.10.2016 р.)

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-9-240

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Автори статей, 2018

SCIENTIFIC ISSUES

of Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University

Section: Pedagogics and Psychology

№ 56 • 2018

Recommended for publication by the decision of the Academic Council of
Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University
26 december 2018 (proceedings № 6)

EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief: Prof. Dr. Volodymyr I. Shakhov, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Olha V. Akimova, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Volodymyr I. Bondar, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine)

Prof. Dr. Boris A. Brylin, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Executive secretary: As. Prof. Dr. Vasyl M. Haluziak, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Roman S. Hurevytch, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Petro M. Husak, Lesya Ukrainka Eastern European National University (Ukraine)

Prof. Dr. Zinoviya S. Karpenko, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine)

Prof. Dr. Alla M. Kolomiets, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

As. Prof. Dr. Nataliia I. Lazarenko, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Piotr Mazur, The State School of Higher Education in Chelm (Poland)

Prof. Dr. Nelya H. Nychkalo, National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Prof. Dr. Olha M. Palamarchuk, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Józef Sowa – Old Polish University, Kielce (Poland)

Prof. Dr. Olha V. Sukhomlynska, National Academy of Educational Sciences of Ukraine

Prof. Dr. Halyna S. Tarasenko, Vinnytsia State M.Kotsyubynskyi Pedagogical University (Ukraine)

Prof. Dr. Sándor Pálfi, University of Debrecen (Hungary)

Prof. Dr. Alina Szczurek-Boruta, University of Silesia, (Poland)

Prof. Dr. Monika Jaworska-Witkowska, Kujawy and Pomorze University of Bydgoszcz (Poland)

Text editors: Valentyna V. Bohatko

Technical editor: Nadiya R. Opushko

The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskyi Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology. – Issue 56 / Editorial board: Volodymyr I. Shakhov (editor-in-chief) and others. – Vinnytsia: «Tvory», 2018. – 243 p.

The volume contains scientific articles on relevant issues of modern pedagogy and psychology, which reveal questions of didactics, theory and methodology of education, vocational training, social pedagogy, comparative pedagogy, history of education, educational psychology.

Certificate of registration KB № 8412 issued by the Ministry of Jurisdiction of Ukraine 06.02.2004.

Edition is included in the list of scientific professional publications of Ukraine by the Ministry of Education and Science of Ukraine # 1222 of 07.10.2016.

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-9-240

ББК 74.00+88.40+88.840

Н 34

ISSN 2415-7872

© Authors, 2018

ЗМІСТ

ДИДАКТИКА

Н.В. Гоголь. ПРОБЛЕМА РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ІЗ УСНОЮ НАРОДНОЮ ТВОРЧІСТЮ).....	9
Н. Є. Дмитренко. ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ «АВТОНОМНЕ НАВЧАННЯ»	15
І. Мазайкіна, О. Наливайко, І. Сімонова. ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	22
А. П. Рибалко, Т. В. Денисова. ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ МАТЕМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КОМП'ЮТЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	28
О. О. Рогульська. ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ТА СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	34
С. П. Цецик. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ-ЕКОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ «ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ».....	38
М. В. Цуркан. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДУ ДИСКУСІЇ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ	44

ТЕОРІЯ ВИХОВАННЯ

Л. С. Бровчак. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ВМІНЬ ДІТЕЙ У ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	50
М. І. Гагарін. ВИХОВНА СИСТЕМА ШКОЛИ: СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК.....	55
О. С. Московчук. СУБ'ЄКТНА ВКЛЮЧЕНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	60
О. О. Максимова, Т. А. Ковалюк. ЗМІСТОВНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	65

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

О. В. Акімова, М. С. Коваль. ПЕДАГОГІЧНИЙ ДОСВІД ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	70
О. В. Біліченко. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ.....	75
Д. А. Возносименко. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВАЛЕОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАННЯ УЧНІВ МАТЕМАТИКИ.....	80
О. А. Гаврилюк. МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ.....	85
І. Г. Герасимова, В. Г. Дерун. ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ-КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	89
О. В. Гладун. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ З НИЗЬКИМ СТАТУСОМ В УЧНІВСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ ЗА ДІЯЛЬНІСНИМ КРИТЕРІЄМ.....	95
Р. О. Добровольська. СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО СТВОРЕННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ.....	101
В. Г. Дроненко. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛІНІЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ОНКОЛОГІЯ»	106
М. М. Жумбей. РОЗКРИТТЯ СУТІ ТА УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ТУРИЗМУ	113
Ю. С. Ілясова. КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛІСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН	118

В. В. Каплінський, О. В. Акімова. ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ».....	123
Ю. М. Кобюк. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ АВСТРАЛІЇ.....	129
Т. В. Коноваленко. ВИВЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІЗНАВАЛЬНИХ БАР'ЄРІВ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	134
С. В. Кубрак. СУЧАСНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	139
В. А. Тимкова, Н. А. Лебедєва. ІНШОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	148
С. М. Лутковська. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ЗВО АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.....	153
М. В. Матюшкін. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ЗАСВОЄННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	157
С. В. Нагорняк. ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНОЛОГІЙ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ.....	165
С. С. Пугач. ДОСВІД ПРАВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	169
Н. О. Рисинець. ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	174
Н. І. Сарновська. ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ.....	177
В. А. Фрицюк. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО МОНІТОРИНГУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	182
І. Л. Холковська. ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН МІЖ ВИКЛАДАЧЕМ І СТУДЕНТАМИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	185
ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
К. А. Балтремус, В. Є. Балтремус. ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДУ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ В АМЕРИКАНСЬКИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ ШКОЛАХ.....	193
Н. І. Лазаренко. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	197
ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	
І. В. Дяков. ДІЯЛЬНІСТЬ С. РУСОВОЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	203
І. М. Силадій. ДЕМОКРАТИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ УКРАЇНИ.....	207
О. В. Столяренко, О. В. Столяренко. РОЗВИТОК ГУМАНІСТИЧНИХ ІДЕЙ В СУХОМЛІНСЬКОГО І ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДИНИ.....	213
О. О. Теренко. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КАНАДІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....	218
ПСИХОЛОГІЯ	
В. М. Галузяк. ДІАЛОГ ЯК ЗАСІБ ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ.....	224
В. І. Шахов, Й. Горал-Пулрола, В. В. Шахов. ПЕДАГОГІКА І ФІЗИКА: НЕСПОДІВАНІ ПАРАЛЕЛІ МІЖ ЗАКОНАМИ ФІЗИКИ ТА ПРИНЦИПАМИ ВИХОВАННЯ.....	235
Наші автори	241

References

1. Hlushok L. Tupologia osvitnih profesiinyh program pidgotovki fahivtsiv doshkilnoi osvitu v universitetah Avstralii / L. Hlushok // Naukovii visnuk Chernivetskogo universitetu : zb. nauk. pr. Ser. : Pedagogika I psuhologia. – Chernivtsi: CNY, 2013. – Vup. 642. – S. 37–43.
2. Yaremko G.V. Pochtkova pidgotovka vchiteliv v Australii: structurno- functionalna haracteristica // Pedagogica i Psychologia sogodennia: teoria i practica: mizhnar. nauk.-pract. konf., 21-22 lutogo 2014, r.: zbirnik naukovih robit – Odessa: GO «Pivdenna foundatsia pedagogiku», 2014. – p. 79-82.3.
3. Craven G., Beswick K., Fleming J., Fletcher T., Green M., Jensen B., Leinonen E., Rickards F. Action Now: Classroom Ready Teachers [Electronic resource]. – Access mode : https://docs.education.gov.au/system/files/doc/action_now_classroom_ready_teachers_print.pdf.
4. Ingvarson L., Beavis A., Kleinhenz E., Ellio A. Pre-Service Teacher Education In Australia: A Mapping Study Of Selection Processes, Course Structure And Content, And Accreditation Processes [Electronic resource]. – Access mode : http://research.acer.edu.au/teacher_education/3.
5. Melbourne Royal University of Technology [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.rmit.edu.au/study-with-us/levels-of-study/postgraduate-study/masters-by-coursework/master-of-teaching-practice-primary-education-mc219>.

УДК 378.147:373.13

DOI 10.31652/2415-7872-2018-56-134-138

ВИВЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІЗНАВАЛЬНИХ БАР'ЄРІВ У НАВЧАННІ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Т. В. Коноваленко

orcid.org/0000-0003-4867-324X

Статтю присвячено розгляду питання щодо важливості вивчення потенціалу пізнавальних бар'єрів майбутніми вчителями англійської мови на заняттях з «Методики навчання англійської мови», під час педагогічної практики та в позааудиторній роботі. Увага зацікавлена на необхідності вивчати не тільки позитивний і негативний вплив пізнавальних бар'єрів на навчальну діяльність учнів, але й розвиток умінь створювати пізнавальні бар'єри та ефективно використовувати їх у професійній діяльності. Наведено приклади застосування пізнавальних бар'єрів на практичних заняттях з методики та під час педагогічної практики.

Ключові слова: пізнавальні бар'єри, «Методика навчання англійської мови», майбутні вчителі англійської мови, педагогічна практика, створення бар'єрів, ефективне застосування бар'єрів.

THE ROLE OF COGNITIVE BARRIERS IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING

T. Konovalenko

The article deals with the issues of cognitive barriers and their roles in educational process from the point of view of future teachers of English. The author briefly describes the history of the term 'cognitive barriers' appearance in Ukrainian methodological science. She follows their functioning in contemporary educational space and states both their influences: negative and positive. It is emphasized that there is a necessity for creating conditions for students being taught not only to cope with barriers in their own learning and professional activity but to create cognitive barriers and effectively use them. The aim of the article is to study the opportunities which the course «Methodology of English Language Teaching» gives future teachers of English as for handling with cognitive barriers. Though the author pays a lot of attention to the potential of this course, she emphasizes the important role of school experience, scientific-methodological activity and extracurricular activities of students- future teachers. It is stated that the teacher has a very important objective to teach his or her students to overcome barriers without having been taught to overcome barriers himself or herself. Nowadays the process of professional education should contain development of future teachers' skill of building the strategy of effective work with cognitive barriers: identifying cognitive barriers in their own learning, finding or creating potentially useful barriers for students, teaching students to overcome cognitive barriers. The analytic work with cognitive barriers should create the basis for their effective practical application in English classroom. It can positively influence educational-methodological solutions of future and newly-qualified teachers. One more necessary step is teaching university students to anticipate appearing of cognitive barriers and working out the effective strategy of their use and to have the so-called 'plan B' if the strategy has failed. The author also recommends using the possibilities of extracurricular activities such as professional skills contests, workshops, round tables with experienced teachers, scientific-practical seminars and conferences, devoted to the issues of innovations in education, modern achievements and world experience in pedagogical branch.

Key words: cognitive barriers, «Methodology of English Language Teaching», future teachers of English, school experience, barriers creation, effective application of barriers.

Методична наука рухається вперед з метою вдосконалення навчання тих чи інших предметів та досягнення консенсусу між усіма учасниками освітнього процесу. Проте саме вдосконалення іноді криється у, на перший погляд, не зовсім релевантних речах. Так, застосування педагогічних бар'єрів для підвищення ефективності навчального процесу здається не зовсім логічним. Проте зазначимо, що саме методично правильне створення бар'єрів дозволяє педагогу побудувати дієву навчальну стратегію. Хоча явище «педагогічного бар'єру» наявне в освітньому процесі з початку історії будь-якого навчання, проте сам термін було введено в обіг лише в 2010 р. Л. Ярославською і тлумачено як «складне педагогічне явище, викликане чинниками внутрішнього й зовнішнього характеру та притаманне всім суб'єктам освітнього процесу, яке в результаті перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність цього процесу» [2, с. 16]. Але вже в 2013 р. з'явилися публікації, в яких наголошувалось і на негативному, і на позитивному впливі цих бар'єрів на освітній процес. Зокрема це були праці І. Глазкової, яка виокремила наступні функції педагогічного бар'єра: негативні – перешкоджання, стримування, зниження ефективності й успішності педагогічного процесу; позитивні – стимулювання, спонукання, підвищення ефективності діяльності суб'єктів освітнього процесу [1, с. 53].

Загалом дослідженню бар'єрів в пізнавальній діяльності присвятили свої наукові розвідки багато вчених, зокрема Г. Балл, О. Барвенко, Л. Геращенко, Т. Кудрявцева, Н. Менчинська, А. Пилипенко, А. Пінський, Я. Пономарьов, Ю. Сенько, Н. Черненко та інші. Зважаючи на широкий інтерес до впливу бар'єрів на ефективність освітнього процесу, існують і протилежні погляди на їхнє позитивне й негативне функціонування. Серед позитивних функцій автори вказують на індикаторну, стимулюючу, мобілізуючу, розвивальну, захисну, адаптивну, корекційну функції та функцію дозування.

Уміння ефективного застосування пізнавальних бар'єрів в освітньому процесі загальноосвітньої школи є важливим для майбутніх вчителів іноземних мов, оскільки сьгоднішні випускники ідуть працювати до Нової української школи, у якій має бути створено комфортне освітнє середовище для споживачів освітніх послуг, головних стейкхолдерів – учнів.

Для молодого педагога виклики можуть критися в елементарних речах, проте навчити майбутнього вчителя приймати ці виклики й успішно вирішувати їх є важливим завданням методики навчання фахових дисциплін. Одним із подібних викликів є наявність пізнавальних бар'єрів в діяльності учнів. А навчитися використовувати позитивний потенціал бар'єрів майбутні вчителі мають ще на заняттях з методики та під час педагогічної практики. Зазначимо, що незважаючи на той факт, що дослідженню пізнавальних бар'єрів вітчизняні й закордонні вчені приділили вже багато уваги, проте формуванню готовності до методичного застосування пізнавальних бар'єрів у змісті фахової підготовки в закладі вищої освіти присвячувалось зовсім небагато досліджень. На цьому науково-методичному напрямі маємо відзначити ґрунтовні праці І. Глазкової, яка має серію публікацій з означеної проблеми і видала підручник «Бар'єрна педагогіка». Однозначно питання має вивчатися всіма майбутніми вчителями в циклі психолого-педагогічних дисциплін загально професійного характеру. Проте через певну відірваність педагогіки й методики навчання іноземної мови в освітньому процесі закладу вищої освіти, слухним убачаємо додати вивчення цього питання також у зміст методичної науки.

Метою нашої статті є розгляд можливостей курсу «Методика навчання англійської мови» щодо вивчення потенціалу пізнавальних бар'єрів майбутніми вчителями англійської мови.

Оскільки студенти педагогічного вишу ще самі перебувають на шляху від навчання до викладання, то розуміння природи бар'єрів, усвідомлення їхнього потенціалу щодо активізації навчальної діяльності та набуття практичних вмінь застосування бар'єрів у навчанні англійської мови відбудуться ефективно за умови включення до змісту навчання фахових дисциплін. Найширші можливості в цьому напрямі знаходимо на практичних заняттях з «Методики навчання англійської мови». Мова йде не про лекційні й семінарські заняття, а саме про практичні, як-от в експериментальному курсі методики, започаткованому в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького у вересні 2016 року. Типова програма означеної дисципліни була розроблена групою провідних фахівців з восьми вишів України в рамках проекту «Шкільний вчитель нового покоління», у тому числі й автором статті.

Перевагами експериментальної дисципліни стали її практична спрямованість, наскрізний характер (вивчається 6 семестрів, починаючи з II курсу навчання на бакалавраті), комплексний зв'язок з педагогічною практикою. Значний обсяг навчальних годин дозволяє студентам вникнути в детальне вивчення всіх актуальних питань методичної дисципліни.

Ще однією позитивною рисою означеного курсу є його тісна переплетеність з іншими дисциплінами, які вивчають майбутні вчителі, але з більш сильною прив'язкою саме до навчання іноземних мов. Так, наприклад, у першому розділі курсу студенти знайомляться з психологічними факторами у навчанні мови. Саме в межах цього розділу майбутні вчителі дізнаються про афективні і когнітивні фактори навчання іноземної мови. Під час вивчення цих тем вони дізнаються про наявність бар'єрів у процесі опанування

іноземної мови школярами, але відбувається це не в суто лекційній аудиторії, а під час аналізу власного учнівського досвіду, тлумачення проблеми зі сторінок сучасних методичних публікацій та в класній кімнаті школи, яку вони починають відвідувати спочатку один раз на два тижні, а пізніше – кожного тижня. Важливо, що перед тим, як іти до школи, студенти отримують конкретні завдання з вивченого матеріалу для фіксування в навчальному процесі з подальшим аналізом і обговоренням.

Для розуміння поняття «педагогічного бар'єру» на першому занятті студентам пропонується продраматизувати сценку, коли половина групи потрапляє в трясину, а інша половина групи намагається витягнути їх, при цьому студентам, які застрягли, слід використовувати різний хід думок. Хтось із них подумки проговорює: «Усе скінчено. Я – невдаха. Я не врятуюсь», а інші: «Я сильний. Я впораюсь». Після цього психологічного експерименту студенти аналізують, як позитивність мислення допомагає долати бар'єри. Для продовження емоційного впливу на розуміння суті бар'єру викладач і студенти наводять приклади зі свого шкільного життя з найбільш яскравими прикладами наявності певних бар'єрів в їхньому навчанні. Заняття будується не тільки навколо негативного впливу бар'єрів на освітній процес. Студенти підводяться до розуміння позитивного потенціалу цього явища і вчать перетворювати негативне мислення на позитивне, перетворюючи проблеми на нові можливості.

Студенти вчать з користю застосовувати пізнавальні бар'єри не тільки шляхом власних дій в майбутньому в якості вчителя, але й дізнаються про те, як можна навчити учнів переборювати бар'єри, трансформуючи їх у можливості для активізації власної пізнавальної діяльності. У цьому контексті варто говорити про такий варіант навчання, як вироблення стратегії подолання пізнавальних бар'єрів. Важливо, щоб ці бар'єри не були ані занадто легкими, ані занадто складними. Завданням вчителя є навчити учнів знаходити потрібні ресурси для досягнення мети, незважаючи на наявність перешкод; обирати раціональні способи і засоби для цього; застосовувати критичне мислення та інші життєві вміння (life-long competences, life skills).

Розробники експериментальної програми вказують на необхідність формування фахових компетентностей, які б забезпечили «перехід від навчання до викладання, реконцептуалізацію ролі вчителя, який має бути фасилітатором навчального процесу» [3, с. 100]. Зокрема наголошується на наявності ризиків на шляху впровадження реформи фахової підготовки майбутнього вчителя англійської мови через «недостатню обізнаність студентів щодо загальних («transferable») умінь і процедурних знань, які б вимагали особливих зусиль з боку і вчителів, і учнів» [3, с. 100]. До складу таких знань і умінь належить і вміння методично ефективного поведіння з пізнавальними бар'єрами, оскільки воно складає основу для здійснення педагогічної діяльності, яка являє собою безперервний процес вирішення навчально-виховних завдань, вироблення певного алгоритму дій в різних освітніх ситуаціях.

У цьому аспекті важливо враховувати двоплановість означуваної проблеми: з одного боку, навчити майбутніх вчителів сприймати перешкоди на своєму шляху в якості фактору, що змусить їх рухатися вперед, знаходити неординарні рішення, вчитися відходити від шаблонів і проявляти творчість; з іншого боку, навчити їх використовувати пізнавальні бар'єри з методичними цілями, за потреби створювати їх та використовувати для підвищення ефективності освітнього процесу в школі.

Перед вчителем стоїть важливе завдання щодо навчання учнів долати бар'єри, а при цьому самого вчителя не навчали ані долати бар'єри, ані вчити цього інших. Тож у процесі фахової підготовки одним із її важливих компонентів є оволодіння майбутнім учителем стратегією організації ефективної роботи з пізнавальними бар'єрами, до складу якої мають увійти їхнє власне поведіння з пізнавальними бар'єрами, знаходження або створення потенційно корисних пізнавальних бар'єрів для учнів, навчання учнів подолання пізнавальних бар'єрів.

Застосування пізнавальних бар'єрів у навчальному процесі чудово «вписується» в діяльнісний проблемно-пошуковий підхід та дозволяє здійснити активізацію резервних можливостей учня. Активне засвоєння знань, умінь і способів дії зміцнює якість освітнього процесу та сприяє виробленню пізнавального інтересу і творчості в учнів.

Для глибшого розуміння майбутніми вчителями суті пізнавальних бар'єрів на заняттях з методики мають створюватись ситуації, в які потрапляють їхні майбутні учні, тобто надати студентам змогу пропустити це крізь себе. Студенти поступово рухаються від аналізу свого шкільного досвіду в якості учнів до розігрування ситуацій з переборення перешкод на шляху до знання та до мікровикладання на заняттях, сприйняття подібних ситуацій під час практики в школі, вирішення бар'єрних ситуацій в якості вчителя-практиканта та активне застосування технології пізнавальних бар'єрів під час роботи в школі вчителем англійської мови. Розглянемо представлений ланцюг подій більш детально.

На кожному занятті з методики розпочинати слід з наявного в студентів досвіду відносно теми, при чому можливо застосовувати їхній досвід і щодо навчання в школі, і щодо навчання у виші. Зазвичай питання, пов'язані з наявністю бар'єрів у навчальній діяльності легко згадуються і ці ситуації становлять чудовий ілюстративний матеріал для потенціального застосування в майбутній професійній діяльності.

Скажімо, розглядаємо зі студентами тему “Tasks and activities for teaching listening skills” в межах розділу “Language Skills. Teaching Listening”. Щоб студенти з’ясували, які ж бар’єри виникали в них під час слухання текстів англійською мовою в школі, викладач запитує, як відбувалось аудіювання на уроках англійської мови в школі. Досвід обговорюється в групах, потім представляють решті групи. Далі можливо ввімкнути аудіозапис незнайомого англійського тексту без будь-яких пояснень. Після цього студенти висловлюють свою думку щодо труднощів, які виникли під час слухання тексту. Вони вказують на негативні наслідки наявності пізнавальних бар’єрів, а потім пропонують свої варіанти трансформації завдання в таку форму, яка б розкрила позитивний потенціал цих бар’єрів. Студентам пропонують проаналізувати низку завдань для визначення можливих позитивних і негативних впливів пізнавальних бар’єрів на ефективність цих завдань, пізніше студенти готують власні завдання, які представляють своїм однокласникам у процесі мікровикладання.

Перші заняття із застосування мікровикладання зазвичай проходять доволі хвилююче для студентів, вони спочатку бояться виходити перед класом і ставати його вчителем. Проте запровадження постійних мікроуроків дозволяє студентам виробити вміння переборювати свій страх та реалізовувати квазі-професійні завдання. Чим більше майбутні вчителі будуть задіяні в цей вид роботи, тим легше пройде їхня професійна адаптація на початку роботи вчителем.

Під час педагогічної практики у студентів спочатку є можливість побачити пізнавальні бар’єри в дії на прикладі уроків, які вони відвідують. Для більш якісного і глибокого методичного аналізу конкретних аспектів студенти отримують бланки, в яких указано на чому варто зосередитися. Наприклад, спостереження за такими важливими якостями володіння мовою, як правильність і швидкість, буде корисно організувати із залученням бланку, запропонованому Kati Somogyi-Tóth в її методичній розробці завдань для навчальної педагогічної практики, зокрема:

Accuracy and fluency

Practice activities have two objectives: precision at applying the system, and automatization of the system. These two objectives are called accuracy and fluency. The two essential criteria for choosing, designing and evaluating practice activities are the quantity and the quality factors. Simply put, this means the more practice the better, but with attention to form, in the interest of accuracy.

Task: Decide whether the activities in this lesson are oriented towards fluency or accuracy and whether attention has been paid to both quality and quantity.

Activity	Fluency-oriented	Accuracy-oriented	Comments and questions on quality and quantity
1.			
2.			
3.			

Також студентам пропонують відповісти на такі питання:

Do you think the balance of activities was right or would you like to change it?

Did the accuracy practice activities motivate the learners to want to be accurate?

Did they have enough thinking time available to pay attention to form?

Did the fluency activities attempt to simulate real-life language use and did the learners pay attention to meaning?

Was there any built-in need to interact?

What insights into the lesson did this activity provide? [4, с. 31]

До цих питань варто додати завдання щодо аналізу наявних пізнавальних бар’єрів, які стоять на шляху між правильністю й швидкістю мовлення. Студентам пропонується скласти перелік таких бар’єрів, проаналізувати їхній позитивний / негативний вплив, можливі побічні ефекти та сформулювати рекомендації щодо доцільної та ефективної роботи з пізнавальними бар’єрами.

При цьому увагу потрібно зосереджувати не тільки на аналізі окремих вправ, але й на їхній послідовності, наявності містків між ними та доцільністю застосування кожної вправи окремо та її роль в комплексі вправ. Важливо поступово перейти від рецепції пізнавальних бар’єрів до їхнього практичного застосування під час роботи в школі вчителем-практикантом англійської мови. Попередня аналітична робота не повинна пройти даремно, вона має вплинути на навчально-методичні рішення ще некваліфікованих фахівців на користь позитивного досвіду. Необхідно підготувати студентів до передбачення виникнення тих чи інших пізнавальних бар’єрів в учнів та навчити їх виробляти ефективну стратегію застосування цих бар’єрів, а також завжди мати так званий «план Б», який, за умови повної відсутності ефективності тактики, допоможе вийти на певний рівень продуктивності освітньої діяльності.

У роботі молодих вчителів досить часто спостерігають ситуації, коли вони не в змозі оперувати наявними пізнавальними бар'єрами учнів і, відповідно, ігнорують цю ситуацію. Так і проходять уроки англійської мови, на яких учитель начебто щось робить, але не зрозуміло навіть і для кого, адже учні, які зіткнулись у своєму навчанні з непереборною перешкодою, втрачають інтерес і відмовляються працювати. Це і є однією з причин досить низького володіння іноземною мовою випускниками шкіл у нашій країні.

Однією з умов більш ефективного опанування методики застосування пізнавальних бар'єрів в навчанні англійської мови є паралельне знайомство з основами і специфікою бар'єрної педагогіки на заняттях з методики, під час педагогічної практики, у процесі написання курсових і дипломних робіт, адже цей аспект є актуальним у вивченні майже всіх тем курсу методики.

Ще одним напрямом в опануванні означеної методики є позааудиторна діяльність студентів, до якої зазвичай долучаються тільки деякі студенти. Проте на педагогічних спеціальностях має бути організована робота, яка проходитиме в неформальній обстановці і створить умови для вияву студентами професійної творчості. Зокрема, це можуть бути конкурси «Я – вчитель-професіонал», «Від студента до педагога-майстра», «Шкільний калейдоскоп»; майстерні «Як ефективно і непомітно керувати класом», «Що зацікавить моїх учнів під час навчання граматичного матеріалу», «Де знаходити джерела для натхнення та творчості вчителя»; круглі столи з досвідченими вчителями «Що стримує від професійного вигорання», «Як учні спонукають мене діяти ефективно», «Які виклики чекають на мене на початку кар'єри»; ділові ігри «Якби я вчив англійської мови учнів полікультурного класу», «Урок англійської мови в умовах інклюзивної освіти», «На уроці з найскладнішим класом в школі», «Коли твої учні знають більше, ніж ти»; науково-практичні семінари й конференції, присвячені інноваціям в освіті, сучасним досягненням та світовому досвіду в педагогічній галузі.

Отже, можемо стверджувати, що курс «Методика навчання англійської мови» має широкі можливості щодо вивчення потенціалу пізнавальних бар'єрів майбутніми вчителями англійської мови. Доцільно, щоб паралельно із відвідуванням практичних занять з курсу, студенти брали участь в педагогічній практиці, здійснювали науково-педагогічну діяльність та брали активну участь в позааудиторних заходах, присвячених проблематиці педагогічної галузі та спрямованих на висвітлення саме тих питань, які турбують молодих вчителів. При цьому увагу студентів варто спрямовувати не тільки на подолання пізнавальних бар'єрів ними самими й навчання цього учнів, але й на навчання створювати й ефективно використовувати пізнавальні бар'єри для підвищення мотивації навчання та підсилення пізнавального інтересу учнів.

Перспективи подальших розвідок у напрямку бар'єрної педагогіки вбачаємо у створенні комплексу методичних вправ практичного характеру для відстеження впливу пізнавальних бар'єрів у різних навчально-виховних ситуаціях з подальшим їхнім аналізом, розвитку вмінь доцільного створення пізнавальних бар'єрів та ефективного застосування в освітньому процесі майбутніми вчителями англійської мови.

Література

1. Глазкова І. Я. Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів: монографія / І. Я. Глазкова. – Бердянськ: Видавництво О. В. Ткачук, 2013. – 416 с.
2. Ярославська Л. І. Дидактичні умови подолання педагогічних бар'єрів у процесі навчального співробітництва викладачів і студентів : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.І. Ярославська. – Харків, 2010. – 178 с.
3. Konovalenko T.V. Future English Language Teachers' Life Skills Development in Methodology Course / T.V Konovalenko, O.A Goncharova // Studies in Comparative Education: Biannual scientific journal in Education.– 2018.– No. 1(35).– P. 98-104.
4. Somogyi-Tóth Kati. Observation Tasks: A Workbook for Student Teachers / Kati Somogyi-Tóth. – Budapest: Pázmány Péter Catholic University, 2000. – 48 p.

References

1. Hlaskova I. Ya. Kompetentnist maibutnoho vchytelia u zapobihanni ta podolanni pedahohichnykh barrieriv: monohrafiia / I. Ya. Hlaskova. – Berdiansk: Vydavnytstvo O. V. Tkachuk, 2013. – 416 s.
2. Yaroslavska L. I. Dydaktychni umovy podolannia pedahohichnykh barrieriv u protsesi navchalnoho spivrobotnytstva vykladachiv i studentiv : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / L.I. Yaroslavska. – Kharkiv, 2010. – 178 s.
3. Konovalenko T.V. Future English Language Teachers' Life Skills Development in Methodology Course / T.V Konovalenko, O.A Goncharova // Studies in Comparative Education: Biannual scientific journal in Education.– 2018.– No. 1(35).– P. 98-104.
4. Somogyi-Tóth Kati. Observation Tasks: A Workbook for Student Teachers / Kati Somogyi-Tóth. – Budapest: Pázmány Péter Catholic University, 2000. – 48 p.